

መሠረታዊ የሕግ ትምህርት

ለሕዲሪክ መሥረታ
የሰው ቃይል ሥልጠና የተዘጋጀ

ታህሳሥ 1978
አዲስ አበባ

መሠረታዊ ዩኒቨር ቲምቢርቲ

ለክዲሪኤ መሠረታ
የሰው ኃይል ሥልጠና የተዘጋጀ

ታህሣሥ 1978
አዲስ አበባ

ርዕስ

ገጽ

1. የሕግ መንገድና አመጣጥ.....	1
1.1. ሕግና ሕግተሰብ.....	2
1.2. ሕግና መደቦች.....	3
1.3. ሕግና መንገዶች.....	4
1.4. ሕግና ርዕዮተዓለም.....	6
1.5. ጥያቄዎች.....	8
2. ሕግ ከሕግተሰብ ዕድገት አኳያ.....	9
2.1. አጠቃላይ.....	9
2.2. በሽሊዝምና ሕግ.....	9
2.3. በሽሊዝት ሕግና በሽሊዝት ሕግዊነት.....	12
2.4. ጥያቄዎች.....	14
3. የኢትዮጵያ ሕግ ተፈጻሚነት አመጣጥ፣ ዕድገትና አቅጣጫ..	15
3.1. አስከ 1855.....	16
3.2. ከ1855—1966.....	18
3.3. ከአገልግሎትና ፍጥነት በኋላ.....	19
3.4. ጥያቄዎች.....	22
4. የሕግ አጠቃቀምና ሚና	23
ጥያቄዎች.....	28
5. የፍርድ ቤቶችና አስፈጻሚ ዘርፍ ጓሰፊነትና ተገባር...	29
ጥያቄዎች.....	37

1. የሕግ ምክር ቤት አመጣጥ፡

መሆኑን ለህግ የተለያዩ ትርጉም ይሰጡታል፡፡ መሆኑን የሚያን ፀባርቋቸው አስተሳሰቦች የተለያዩ መደቦችና የኅብረተሰብ ክፍሎችን ጥቅሞች የሚወክሉ በመሆናቸው ለህግም ሆነ ለሚኖረውም ሌላ ማህበራዊ ክስተት የሚሰጡት ትርጉም ቢለያይ የሚገርም አይሆንም፡፡ ይልቅ የሚገርመው ሁሉም በትርጉሙ ቢሰማሙ ነበር፡፡ በአንድ ኅብረተሰብ ውስጥ የተለያዩ መደቦችና የኅብረተሰብ ክፍሎች አሰራር ድረስ ዓለምን በተለያዩ መንገዶች መመልከታቸው ዓገድ ነው፡፡ ስለዚህም የቡርድና የወዛደሩ መሆኑን በሕግ ላይ አንድ ዓይነት አመለካከት ሊኖራቸው አይችልም፡፡ የቡርድ መሆኑን ሕግ ዘለአለማዊ አንደሆነ፣ ሁሉን መደቦችና ኅብረተሰብ ክፍሎች አካል አንደሚያገለግልና አድላዊነት አንደሌለው አድርገው ይመለከቱታል፤ ያቀርቡታል፡፡ በአንፃሩም ማርክሳዊ መሆኑን ሕግ የገዢውን መደብ ፈቃድ የሚያንፀባርቅና የዚሁን መደብ መሠረታዊ ጥቅሞችን የሚያሰጠበቅ ኗሪነቱም በአንድ በታሪክ በተወሰነ ማህበራዊ ኢኮኖሚ ሥርዓት ዕድሜ የሚወሰን መሆኑን ያመለክታሉ፡፡ በመሆኑም፡

ሕግ የበላይነት የያዘውን መደብ ፈቃድ የሚገልጽና በመንገዶች ሥልጣን የተቋቋመ ወይም የፀደቀ፣ ለተፈጻሚነታቸው ዋስትና መንገዶች ያለው የአስገዳጅነት ኃይል የሆነ የበላይነት ለያዘው መደብ ተሰማሚና ጠቃሚ የሆኑ ማህበራዊ ገንጽነቶችንና ቅንጅቶችን ለመጠበቅ ለማረጋገጥና ለማዳበር የታቀዱ የመገባር ደንቦች/ግዕዛት/ ስብሰባ ነው፡፡* በሚለው ይተረጎማታል፡፡

አንገልግሎት በዚህ ትርጉሞቹ ሕግ መሠረታዊ ከሆኑ ማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ ጽንሰሐሰቦች ያለው ገንጽነት አመልክተዋል፡፡ ይህን የአተረጎሙ ዘዴ አንዳንድ ያስገደዳቸው ሕግን ከኅብረተሰብ በተለይም ኢኮኖሚያዊና ፖለቲካዊ ከሆኑ ክስተቶች

* የሕግ ፅንሰ ሀሳብ ትርጉም፣ የሕግ ህረጅና መንገዶች ኃ/ማርያም አርአያ "ሕግና ፍርድ"፣ 1976 ገጽ 10፡፡

ነጥሱ ማዕት የመደቃል መሆኑ ነው። ኦኛም የሕግን ምንነት በመከተል ሱን ርዕሶች አንፃር በአጭሩ ለመመርመር እንመክራለን።

- ሕግና ኅብረተሰብ
- ሕግና መደቦች
- ሕግና መንግሥት
- ሕግና ርዕዮተ ዓለም

1.1. ሕግና ኅብረተሰብ

ሕግ አይሁዶች ለሙሴ ተሰጠው እንደሚሉት ከሰማይ አደወርደው። የሕግ ምንጩ ኅብረተሰብ ነው። አንዳንድ የቡርዲ ምሁራን እንደሚሉት ማንኛውም ኅብረተሰብ የሚመነጨው ከሕግ ሰይሆን እንዲኖረው ህገ ራሱ የሚመነጨ ከኅብረተሰብ ነው። ምክንያቱም፣ ሕግ የፖለቲካ ሥልጣን የበላይነት ያለው መደብ ለርሱ" ተሰማሚና ጠቃሚ የሆኑ ማንበራዊ ገንኙ ነቶችንና ቅንጅቶችን ለመጠበቅ፡፡፡" የሚቀርባቸው የምግባር ደንቦች እንደመሆኑ የኅብረተሰብ እንቅስቃሴ ውጤት እንዲ ኅብረተሰብ የሕግ ውጤት አይደለም። በመሆኑም ይህን አዚዛሮ መረዳት ነገሮችን ከተሰባተ አቅጣጫ መልኩት ይሆናል። በሌላ አነጋገር ሀሳብ ዊነት ነው።

ሕግ የኅብረተሰብን ማንበራዊ ኢኮኖሚ ሥርዓት ያንፀባርቃል። በመሆኑም በካፒታሊስት ሥርዓተ ማንበር ውስጥ በቫሊስት ወይም የፈውዓል ሕጋዊ ሥርዓት / legal system ሊሠፍን አይችልም። ሕግ የማንበራዊ ኢኮኖሚ ሥርዓት ነፀብራቅ ነው ሲባል ሕግ ራሱ በሥርዓት ላይ ተጽእኖ የለውም ማለትም አይደለም። በሁሉም ዓይነት ከግዴታ ገንኙነት አለ። የሕግ ምንጭ ማንበራዊ ኢኮኖሚው መሆኑ አርገጥ ነው። ስቃቸ በዚህ ማንበራዊ ኢኮኖሚ ተደራጅተው ኑሮአቸውን የሚመረቱና የማንበራዊ ኢኮኖሚ ውን አድገት የሚያራምዱት ሕግን መሣሪያ በማድረግ እንደመሆኑ ሕግ በሥርዓቱ የአድገት ጉዳይ ላይ ከፍተኛ የሆነ ተጽእኖ ይኖረዋል። የሕግ በሀሪም በኅብረተሰቡ ሁኔታ የሚወሰን ሲሆን የኅብረተሰቡ የአድገት ገሥ

ጋሄ ደገም በሕጉ ሊፋጠን ወይም ሊገታ ይችላል፡፡ ለመሰላሊ ፈጣንና አጠቃቀሙ ለውጦች በሚከተሉት ወቅት ሕጎች ለሰው ሥራ ስፍተኛ አስተዋጽኦ ይኖራቸዋል፡፡ መከንያቱም ማናቸውም አጠቃቀሙ መደብና መንገዶች ነጠረተሰብ አቀፍ የሆኑ ለውጦችን ያለሕግ በሥርዓት ማራመድ አይቻለውምና ነው፡፡

1.2. ሕግና መደቦች

በአንድ በተሳራሪ መደቦች በተከፋፈለ ነጠረተሰብ ውስጥ ሕግ የኢኮኖሚ የበላይነት የያዘውን መደብ ጥቅም የሚያራምድ መሆኑ ቀደም ሲል በተጠቀሰው ትርጉም ተመልክቷል፡፡ መደባዊ ነጠረተሰብ የሚደራጀው የኢኮኖሚ የበላይነት ያለውን መደብ መሠረታዊ ጥቅሞች በሚያራምድ ሁኔታ ነው፡፡ ስለዚህም በነጠረተሰቡ ውስጥ ሰፍነው የሚገኙት መሠረታዊ ማን በራዊ ድርጅቶች፣ ገንጽነቶችና አስተሳሰቦች ሁሉ የበላይነት የያዘውን መደብ ጥቅም የሚያገግብርቱ ሆነው እናገኛቸዋለን፡፡ ነጠረተሰቡ የሚመራበት ሕጋዊ ሥርዓትም እንደዚሁ የገዢውን / ማለትም የፖለቲካ ሥልጣን የያዘውን መደብ / ጥቅሞች የሚያስከብርና የሚያገግብርቱ በሌላ አነጋገር ሕግ የገዢው መደብ ፈቃድና ፍላጎት መገለጫ መሣሪያ ነው፡፡ የገዢው መደብ ፈቃድ መገለጫ ነው ሲባል የየአንዳንዱ የገዢ መደብ ማለት ሰይ ሆነ በአጠቃላይ የዚህን መደብ የበላይነት የሚያረጋግጥና መሠረታዊ ጥቅሞችን በአጠቃላይ የሚያገግብርቱ ነው ማለት ነው፡፡

አንድ መደብ የተከፋፈለ ነጠረተሰብ "የሚወከለው" በገዢው መደብ ነው፡፡ ይህ መደብ ተራሚድ የሆነ ታሪካዊ ሚና አስከተለውት ድረስ በመጠኑም ቢሆን የመላ ነጠረተሰቡን ጥቅሞች ያራምዳል፡፡ ይህንን የሚያደርገው ገን መሠረታዊ የሆኑ የመደብ ጥቅሞች አስከፊ ተነክብት ድረስ ነው፡፡ መሠረታዊ ጥቅሞችን ከሚያስከብር ጋር በመጠኑም ቢሆን የጠቅላላ ነጠረተሰቡን ጥቅሞች ለሚያስከብር የሚይዝ የገዢ መደብ ተራሚድ ቢሆንም አስተም አድሀሪ ገጽታው የበላይነት ይዟል፤ ቢጠቃላይ የተራሚድነቱ ዘመን አብቅቶ በታውን አዲሱን ማጠራዊ ሥርዓት ለሚወከል ሌላ መደብ

የማሰረከቢያው ወቅት ደርሷል ማለት ነው፡፡

ሕገ የገዢውን መደብ ፈቃድ ያንጸባርቃል በመሆኑም ጊዜ የሕገ
ገን መሠረታዊ በሀሪድ ለመመልከት አንድ አደንዳንድ ሕገ የሚያስከብ
ረው የገዢውን መደብ ጥቅም ብቻ ነው ለማለት አይደለም፡፡ ምክንያቱም
አንድ ነበረተሰብን የመምራት ተልክኮ ያለው መደብ ለማንበራዊ ኑሮ
አሰራሪ የሆኑትን አንድ ወንጀል መከላከልና የገብረገብ ደንቦችን
የማሰከብር የመሰሰሉትን በሕገ መልክ ቀርጾ የማውጣትና በሥራ ሰደ አን
ዲውሉ የማድረጉን ተገባር ቸል ሊለው አይችልም፡፡ ያለ ነዚህ የመገባር ደንቦች
የተደራጀ ነበረተሰብ ዘላቂነት ሊኖረው አይችልምና ነው፡፡ ከዚህም በላይ
አንድ የገዢ መደብ በነበረተሰቡ ውስጥ ያሉትን የሌሎችን መደቦች ጥቅ
ምች በተለይም፡ ቁቁን መደቦች በፖለቲካ አንጻር ለነጻነትና ለዲሞክራሲ፡
በኢኮኖሚና በማንበራዊ ጉዳይ አንጻርም ለአኩልነት፡ ለበሀሰድና ለጠቃ
ሰደ አድገታቸው የሚያደርጓቸውን ትግሎች በመዘንጋት ወይም በቸልታ በመ
መልከት የአሰተዳደር ተገባሩን ሊያከናውን አይችልም፡፡ በወቅቱ ያለውን
የጋደል ሚዛን በማጤን የሌሎችን መደቦች ጥቅምች የሚያንጸባርቁ ሕጎችን
ማውጣት ይኖርበታል፡፡ /የአንገሊዝ ሠራተኛ መደቦች በደረጃ ዋቸው ትግሎች
ምክንያት የአንገሊዝ መንገዶች ለማውጣት የተገደዳቸው የሠራተኛ ጉዳይ
ሕጎች በመመለስ ማርከሶ በካፒታል በዘርዘር የጸፈውን መመልከት ለዚህ
በቂ ማሰረጃ ነው፡፡ /

1.3. ሕገና መንገዶች

የሕገና መንገዶች ምንጭ አንድ የታሪክ ሂደት ነው፡፡ ይኸውም፡
በመጀመሪያ በጋር ዋሽ ሥርዓተ ማንበር የታየው የመርት ዕድገት የሥራ
ከፍፍልን /Division of labour ለሰነድ ለገል ነበረት መከሰት
ምክንያት ሆኗል፡፡ ይህም ነበረተሰብ የነበረት በሰራተኛ /ይህ የመ
የመጀመሪያው ሕጋዊ ጽንሰ ሀሰብ ነው ለማለት ይቻላል፡፡ በልሆኑ፡ በዘባ
ዘና ተዘዘባዘ በሆኑ፡ በጥቅሉ የማይታረቅ ቅሬት በላቸው መደቦች አንዱ

ከፈል አድርጎታል። በመሆኑም ንብረተሰቡን በአንድ አመለካከትና ሥርዓት ለመሰተዳደር የማይቻልበት ሁኔታ በመፈጠሩ ገዢ መደበኛ ተጠዘባዥ መደበኛን በኃይል በመሰገደዱ የሥራ ሂደትና ጠቅላላውም ማንበራዊ ኑሮ አንዲቀጥል የሚያደርግበት መሣሪያ አሰፈሳጌ ሆኖ በመገኘቱ መንግሥት የተባለው ድርጅት ተከሰተ። መንግሥትም ጠቅላላ የገዢውን መደብ ጥቅሞች ለመሰጠቱ ከሚያሰፈልጉት መሣሪያዎች አንዱ የሆነውን ሕገን/ልዩ ልዩ የመገባር ደንቦች / ሥራ ሰይ ማዋል ብቻ ስለነበር ይህንኑ ተገባራዊ አደረገ። በመደብ በተከፋፈለ ንብረተሰብ ለአንዱ መደብ ብቻ የሚያደሉ ደንቦች በኃይል ባይገፉ ተፈጻሚነት ሊኖራቸው አይችልምና የመገባር ደንቦች ሕገ የሚያሰናኙቸው ይሾሙ የመንግሥት ኃይል ድጋፍ ነው።

የሕገና የመንግሥት አመጣጥ አንድ ከመሆኑም በሰይ አንደኛው ከሌላው ተነጥሎ ሊታይ አይችልም። መንግሥት ያለ ሕገ ንብረተሰብን የመመራት ተገባሩን ሊያከናውን አንደሚችል ሁሉ ሕገው ያለመንግሥት አሰፈሳጊነትም ሆነ ትርጉም አይኖረውም።

በሕገና በመንግሥት መካከል ያለው ገንጽነት ቋሚና የማይለዋወጥ አይደለም። አንድ ሥርዓተ ማንበር በሌላ በተተካ ቁጥር ከአዲሱ ሥርዓት ጋር የተጣጣመ መንግሥት ይመሠርታል፤ መንግሥቱም የራሱ የሆነ ሕገ ይቀርባል። በሌላ በኩል በአንድ መንግሥት የወጣ ሕገ የመንግሥቱ ተገባራት አያደጉና አየሰፉ ሲሄዱ አርሱ የመጥተት ሁኔታ ሊታይበት የሚችል መሆኑ ሊታወቅ ይገባል። ይህ በሕገና መንግሥት በመካከላቸው ያለ አንድ ፍራዊ ነፃነት ነው።

ቀደም ሲል በነበሩት ዘመናት መንግሥት ሕጌችን ከሚወጣት ይልቅ በንብረተሰቡ የሚሠራበትን ልማድ / custom / በፍርድ ውሳኔዎች አማካኝነት በማጽደቅ ተገባር ሰይ ይወሰን ነበር። ሕገን በቀጥታና በጽሑፍ የሚወጣቱ ተገባር የበሰይነቱን የያዘው ከቅርብ ጊዜ፤ በተለይም ከቡርድ ሥርዓተ ማንበር መከሰትና መጠናከር ወዲህ ነው።

መንግሥትና ሕግ መሠረታቸው የነገረተሰብ በመደበኛ መከፋፈል አንደመሆኑ ሊኖሩ የሚችሉትም በመደብ የተከፋፈሉ ነገረተሰብ አሰባሰብ ደረሰ ብቻ ነው። ማንኛውም ነገረተሰብ የሚመራበት የምግባር ደንቦች አንደሚያስፈልገው የታወቀ ቢሆንም፣ በመደበኛ ባልተከፋፈሉ ነገረተሰብ ገን የተሰየፍ ፖለቲካዊ የሆነ አሰጣጥ ያይል አስፈላጊ አይሆንም። የመደብ ሥርዓተ ማኅበሮች አከትመው መደብ አልባ የሆነው የከሚሄዱት ሥርዓተ ማኅበር ሲመሠረት ሕዝቦች ልዩ የሆነ መንግሥታዊ ያይል በያስፈልጋቸው ራሳቸውን ስለሚያስተዳድሩ ሕግ አስፈላጊ አይሆንም። በመሆኑም መንግሥትና ሕግም በዚህ ወቅት አንድነት ይከሰማሉ።

1.4. ሕግና ርዕዮተ ዓለም

ቀደም ሲል አንደተገለጸው ሕግ የገዢውን መደብ ፈቃድ መገለጫ ነው። በመሆኑም መንግሥት ሕግን በሚያወጣበት ጊዜ የገዢውን መደብ ርዕዮተ ዓለም መሠረት በማድረግ ነው። ማናቸውም ሰብአዊ ድርጊት ከርዕዮተ ዓለም ውጪ ሊከናወን አይችልምና ሕግ የሚወጣቱና የሚሰሩበት ተግባር ከርዕዮተ ዓለም ውጪ ሊሆን አይችልም።

ሕግ በገዢው መደብ ርዕዮተ ዓለም መሠረት የሚወጣ ከመሆኑም በላይ ርዕዮተ ዓለሙን የማስፋፋትና የማሳደግ ሚና ይጫወታል። የገዢው መደብ የተወሰኑ መሠረተ ሀሳቦችና የምግባር ደንቦች በሁሉም ዘንድ ተፈጻሚነት አንዲኖራቸው፣ ሁሉም አንዲያውቃቸውና የተገባር መመሪያው አንዲያደርጋቸው ያስገድዳል፣ በጠቃላይ ሕዝቡ ስለሕግ ያለውን ንቃተ ንሊና Legal consciousness ማለትም፣ ሕግን ስለሚመለከቱ አስተሳሰቦችና አመለካከቶች ሕግ ስለሰው ማኅበራዊ አገልግሎትና ስለሕግ መሠረታዊ ተቋማት ያለውን ገንዘቢ፣ የማሳደጉን ተግባር ያከናውናል ማለት ነው። በመሆኑም ሕግ የገዢው መደብ ርዕዮተ ዓለም ገዢ ርዕዮተ ዓለምም አንዲሆን ይረዳል። ሕግ ርዕዮተዓለምን በማስፋፋት ረገድ የሚጫወተው ሚና ይበልጥ ገልቶ የሚታየው አንድ ነገረተሰብ ማኅበራዊ ለውጥ በሚያደርግበት ወቅት ነው። ምክንያቱም በዚህ ወቅት የተለያዩ ጉዳዮችን አሰመ

ልክቶ የሚመጡ ሕጎች የአዲሱን ሥርዓተ ማኅበር መርሆዎችና ዓለማዎች
ያሳያሉ፤ ኅብረተሰቡም ተገባራዊ አንዲያደርጋቸው ያደርጋሉና ነው፡፡
መንግሥትም አንዲት ሕግ የማስተማር /የገዢውን መደብ ርዕዮተ ዓለም የማስ
ፋፋት / ተገባሩን የመንግሥትን ኃይል በመጠቀም፤ ማለትም ሕግን የሚ
ጥሰ የሚቀጣ መሆኑን በማሳየት፤ የሚያከናውን ቢሆንም የሰባሊነት ኅብ
ረተሰብ ካለው ሁኔታ አኳያ ይህ በጥንቃቄ መታየት የሚገባው ይሆናል፡፡
የቡርድ መሠራት አንደሚሉት ሰይሆን በሰባሊነት ሥርዓት ሕግ የሚከበረው
ሕግን መጣሰ የሚያስቀጣ በመሆኑ ብቻ ሰይሆን አንዲያውም አዳጎል የሚ
መጣው፤ ሥርዓቱ ባለው ማኅበራዊ ይዘቱ መከናወን የሚወጣው ሕግና የሕ
ዝቡ ፍላጎት የተጣጣመ ስለሚሆን በፈቃደኝነት ነው፡፡ ይህ አንደሚከበር
ራዊ ይዘቱ ሰፋትና ጥንካሬ በኅብረተሰቡ ውስጥ አንዳለው ሰባሊነታዊ
አመለካከት መዳበር ደረጃ በደረጃ ይበልጥ ዕውን አዳሆኑ የሚሄዱ ጉዳይ
ነው፡፡

1. ሕግ ማለት ምንድነው?
2. በሕግ / Legal rules/ በሚገባው ምግባር /Social rules/ መካከል ያለውን ልዩነት አሰረዳ?
3. ሕግ የገዢው መደብ ፈቃድ መገለጫ ነው ሲሆን ሕግ ማለት ነው?
4. " ሕግ ከግብረተሰብ ይመነጫል እንዲሁ ግብረተሰብ ከሕግ አይመነጭም" ሲሆን ሕግ ማለት ነው?
5. በሕግ በገዢው መደብ መካከል ያለውን ግንኙነት አብራራ::
6. ሕግ የገዢው መደብ ፍላጎት ብቻ ሳይሆን የግብረተሰቡ በአጠቃላይ የሌሎችንም መደቦች ፍላጎት ያንፀባርቃል ሲሆን ሕግ ማለት ነው?
7. በሕግ መንግሥት መካከል ያለውን ግንኙነት አሰረዳ:
8. ያለመንግሥት ሕግ ያለህግም መንግሥት ሊኖር አይችልም ሲሆን ሕግ ማለት ነው?
9. የሕግን አመጣጥ ያሰረዳል፤ መንግሥት አመጣጥ ጋር ያለው መመሳሰል አንዲት አንደሆነ ገለጽ:
10. ሕግ ከመደቦች ጋር ይከሰማል ሲሆን ሕግ ማለት ነው?
11. በሕግ በርዕዮተዓለም መካከል ያለውን ግንኙነት አብራራ::

2. ሕግ ከጎበረተሰብ አድገት አኳያ

2.1 አጠቃላይ

ሕግ ከመንግሥት ጋር የተያያዘና የማይነጣጠል ሲሆን በመንግሥትና በጎበረተሰቡ አንዲሁም በግለሰብ መካከል ያለውን ገንጽነት ይወስናል። በጠቅላላ በጎበረተሰቡ ወይም በሥርዓቱ ያሉት የኢኮኖሚ፣ የፖለቲካና የሶሻል ገንጽነቶች ሁሉ መልክ የሚይዙት በሕግ አማካይነት ነው።

ሕግ አንደ ፖለቲካ፣ ርዕዮተዓለም፣ ባህል ወዘተ... የጎበረተሰብ ለዕለይ መዋቅር አንደመሆኑ ከኢኮኖሚያዊ ሁኔታዎች ዕድገት ጋር የተያያዘና አብሮ የሚያድግ ነው። ከዚህም የተነሳ አሰከ አሁን ድረስ በጎበረተሰብ ዕድገት ታሪክ ውስጥ የተለያዩ ሕጎች ታይተዋል። የባሪያ አባዳሬው ሥርዓት ማጎበር የባሪያ አባዳሬ መንግሥትና ሕግ ነበረው። የፊወዳሉና የቡርደ ሥርዓተ ማጎበራትም የዓረባቸው መንግሥትና ሕግ ጋት ነበሯቸው። አሁንም በሸሊስት ጎበረተሰብም በሸሊስት መንግሥትና ሕግ አሉት። አነዚህ መንግሥታትና ሕግ ጋት አንደየሥርዓተ ማጎበሩ ይዘታቸው የተለያዩ ነው። ይህ ቀደም ብሎ በፋ ባለ መልክ የተገለጸ በመሆኑ አዚህ መድገሙ አስፈላጊ አይሆንም። በዚህ መዕረፍ ውስጥ የሚተኩረው በበሸሊስት ሕግ ይዘትና አንዲሁም ይኸው ሕግ ከሌሎች ሕጎች ጋር ያለውን ልዩነት በማሳየት ለይ ይሆናል።

2.2 በሸሊስትና ሕግ

2.2.1 የበሸሊስት አገሮች ሕግ የኮሚኒስት ፓርቲውና የመንግሥቱን ውስጣዊና ወጣዊ ፖሊሲ ያንፀባርቃል። የሠርቶ አደሩንም ገንባር ቀደም ገዢነት ከማረጋገጡም በላይ ጎበረተሰቡ በሸሊስት በመገንባቱ ረገድ በሚያደርገው ትግል የኮሚኒስት ፓርቲው የመሪነት ሚና አበከሮ ይገልጻል።

የባሻሌሰት ሕገ የባሻሌሰት የመርት ገንጽነትን ማቴሪያል ዋ
መሠረት ያቀፈ አንደመሆኑ ሕገ የባሻሌሰትን የኢኮኖሚ መሠረትና ዕቅድ
/ጥላን / መርህ የሚያረጋግጥ ነው፡፡

የቡርዩ ሕገ ለይሰሙሉ ለሁሉም ዜጎች አኩል መብት ይሰጣል
ነገር ገን ሠርቶ አደፋ ሕዝብ በአካሉ መብቶች ሊጠቀም የሚችልበት
መንገድ አይቀይሰው፤ በአካሉ መብቶች ሊጠቀሙ የሚችሉ የበላይነትን
የያዘው መደብ ወኪሎችና ባለሀብቶች ናቸው፡፡ በተለምዶ የቡርዩ ሕገ
መንግሥቶች የብሔራዊ መብቶች መዘርዘር ከመሆን አያልፋም፡፡ አካሉ
መብቶች በምን ዓይነትና አኳኑ፤ በምን ዘዴና መንገድ ተገባራዊ ሊሆኑ
አንደሚችሉ የሚደረግ አንዳቸው ፍላጎት የላቸውም፡፡ ነበረተሰቡ ጌታና
ሰሌ፤ ጌታናና ጭና፤ አንዱ ሀብታምና በፖለቲካ መስክ ከፍተኛ ተደ
ሚጭ ሊሰጥ ደግሞ ሁለቱንም የተነፈገ፤ በጠቃላይ በዝባዛና ተበዝባዛ
ያሉበት በመሆኑና አካሉ ደግሞ አኩል ሊሆኑ አንደሚችሉ አየታወቀ
የሚወጡት ሕጎች ሁሉም ዜጎች አኩል ናቸው በማለት ይደነገጋሉ፡፡

ቡርዩዋ አፋዊ " አኩልነት" በሚወጥ የካፒታሊዝት ብዝበዛ
የፈጠረውንና የቡርዩዋ መንግሥት ባለ ኃይሉ በመጠቀም የሚያሰከብረውን
አኩል ያሰመሆን ሁኔታ ለመሸፈን ሕገን አንደ መጋረፍ አድርጎ ይጠቀ
ምበታል፡፡

ባሻሌሰት ሕገ የመርት መገልገያ መሣሪያዎችን በሕዝብና በሚገኝ
በራዊ ይዘቷ ሥር በሚያደርግ ሰልተ ምርት መሠረት ላይ የተገነባ በመ
ሆኑ በበዝባዛ ሥርዓተ ማኅበር ውስጥ ሊታሰብ የሚችል ብሔራዊ አኩል
ነት ያሰገኛል፡፡

የባሻሌሰት ሕገ የባሻሌሰትን መሠረትና መርህ ያረጋግጣል፤
የባሻሌሰትን ሥርዓትን አየጠነከረ መሄድ የሚደግፍ ሲሆን የሠርቶ አደ
ፋንና የአርባ አደፋን አጋርነት፤ የሰዎች ወንድሚሆኑትና የመሳሰሉ
ሕዝብ ማኅበራዊና ፖለቲካዊ አንድነት ይጠብቃል፡፡

ገን ዓበሻሊሳት ሕገ ዓይነተኛ ተገባሩ ዓበው ልጅ በሥራው ያፈራቸው ቀባዊ ሀብቶች በሰባሊዝም ዓለማ መሠረት በሰዎች መሀከል በሰባሊሳት መርህ መሠረት እንዲከፋፈሉ ማድረግ ነው። ስለዚህም ዓበ ሻሊሳት ሕገ ዓመርት ውጤቶች የመመረቱትንና የመከፋፈሉትን መልክ ሥርዓት የሚያረዝ በቻ ሰይሆን እነዚህን ተመርኩዘ የመመሠረቱትን ማን በራዊ ገንጽነቶችን ያሰከብራል፣ ያዳብራል። የዜጎች ጥቅሞችና መብቶች መጠበቃቸውን ያረጋግጣል። በከሚኒሳት ሰነድግባር እንዲታነፅና የከፒታሊዝም ቅሪቶች ከገሊናቸው እንዲወገዱ በማሰተማር ይተባበራል።

የሰባሊሳት የሀብት ይዘቷ መከሰት በሕዝቦች መካከል የወዳጅ ነትና የመደጋገፍ ስሜትን ከማሰፋፋቱም በላይ በብሔሮችና በብሔረሰቦች መካከል ያለውን አውነተኛ አካልነት በማረጋገጥ ዓለም አቀፍ አንድነት ገና ጓዳዊ መደጋገፍን ወንድሚሆኑትንም ያጠናክራል።

የሰባሊሳት ሕገ ሰብአዊ የሆነ ሥርዓት ውጤት እንደመሆኑ የወዘደራዊ ዓለምአቀፍ ዊነትን መርህ ያጠናክራል፣ ለሰላም ለዲሞክራሲና ለነፃነት ለሚታገሉ ሕዝቦች ኅብረት ያሳበሰበ ጥረት ያደርጋል።

የሰባሊሳት አገሮች ሕገ በሰባሊሳት አገሮች መካከል ያለውን የወዳጅነት ጥበብና መገባባት ላይ የተመሠረተ መደጋገፍ ሰባሊሳት ዓለም አቀፍ ዊነት / ተገባራዊ ለማድረግ ያገለግላል። በሰባሊሳት አገሮች መካከል አዲስ የሆነ ዓለም አቀፍ ዊነትና ቅርብ የሆነ የኢኮኖሚ ሰይንሳዊና ባህሳዊ አንድነት ለመፍጠር አስችሏል።

የሰባሊሳት ሕገ የብሔሮችን ሀልውና የብሔሮችን ፍጹም የሆነ አካልነት የሚያረጋግጥ ሲሆን የብሔሮችን የራሰ በራሰ ማሰተዳደርና ነፃ የሆነ የመርጫ መብት ያገኛቸዋል። ለምሳሌ የሶቪየት ሕገ መንግሥት በመልካም ፍለጎት ላይ የተመሠረተ፣ አካልነት ያላቸው የሶቪየት ሪፐብሊኮች ኅብረት በአንድ ወጥ መንግሥት ውስጥ ከመመሥረቱም በላይ የከሚኒሳት ኅብረተኝ ለመገንባት ሙሉ ጥበብራቸውን እና ደጋፋቸውን

የሚሰጡትን ሰፊ መሰከም ዘርግ ተለቅቋል ። በሌሎችም በሽሊሶት አገሮች አንደዚህ ያለ ተመሳሳይ ሁኔታ ይታያል።

2.3 በሽሊሶት ሕገና በሽሊሶት ሕጋዊነት

በሽሊሶት ሕገ ከበሽሊሶት ሕጋዊነት ጋር በማይነጣጠል አኳኑን የተሰሰረ ነው። በሽሊሶት ሕጋዊነት የወዘአደሩ አመባገነንነትና የበሽሊሰው ገንባታ አንዲሠመር ለማድረግ የሚያስችል ዘዴ ነው። ዓሳማውም ማናቸውም የመንግሥታዊ አካሎች የመንግሥት ባለሥልጣናቸውን ሠራተኞች አንዲሁም ዜጎች በሽሊሶት ሕገመንግሥቱን በዚህ ላይ ተመስርተው የወጡትን ሕጎች መመሪያዎች ያለማወሰወል በጥብቅ አንዲያከብሩ ለማረጋገጥ ነው።

በሽሊሶት ሕጋዊነት በሕጎች አማካኝነት ዕውን የሚሆን መርህ አንደመሆኑ የሕጎችን መኖር ይጠይቃል። አውነተኛ የሆነ ዲሞክራሲያዊ ሕጋዊነት ተገባራዊ አንዲሆን የአገሪቱ ሕገ ስርዓት አካል ዲሞክራሲያዊ በሆነ ሁኔታ መመሥረት ወሰኝ ጉዳይ ነው።

ስለዚህም በሽሊሶት ሕጋዊነት በዜጎች መካከል አንዲሁም በዜጎችና በመንግሥት አካሎች መካከል የሚኖረው ገንኙነት ምን ዓይነት መልክ አንደሚኖረው የሚወሰን ሲሆን ይኸውም ገንኙነት ሕገን በማከበር ለሕገ ተገዢ በመሆን መሠረታዊ ዓሳማ ላይ የተመሠረተ መሆን አንዳለበት የሚያስገነዝብ ዐቢይ መመሪያ ነው።

የበሽሊሶት ሥርዓተ ማኅበር የሚጠናከርበትንና ሰፊው ሕዝብ መደብ አልባውን የከሚኒሶት ኅብረተሰብ ለመገንባት በሚያደርገው ጎጂ የሚያጋጥሙትን ችግሮች ተቋቁመው በደል አድራጊነት አንዲወጣ ሁኔታዎችን በማመቻቸት በሽሊሶት ሕጋዊነት ለበሽሊሰው ገንባታ መሰከት የሚያገለግል ኃይለኛና ቀልጣፋ ዘዴ ነው። በሽሊሶት ሕጋዊነት በኅብረተሰብ ውስጥ በቦታዎች መካከል የሚኖረው

ገንዘብን የሰከነና የሰመረ መሆኑን ያረጋግጣል፡፡ የመንግሥት አካላት በሚገኝበት ጊዜ በሥልጣን እንዳይበልጥ የተሰጣቸውን ሥልጣን ዜጎችም በአንጻሩ ያሏቸውን መብቶችና ገዳታዎች ገልጽ ያደርገዋል፡፡ የመንግሥት ባለሥልጣኖችና ዜጎች መንግሥት መኖሩን ተገንዝበው የሚያከናውኑ ቅሬታዎች የዕለት ተዕለት ተገባሮች በዲሞክራሲ ላይ የተመሠረቱ እንዲሆኑ ያረጋግጣል፡፡ በጎብረተሰቡ ውስጥ ሕጋዊነት እንዲሰፍን የሚያደርገው ከመሆኑ የተነሳ በቫሊዝምን ለመገንባት የሚባተፍ አያንዳንዱ ዜጋ መብቶችና ገዳታዎችን አውቆ በሐገ የተደገፈ ጥቅሞች ተጠብቀውለት ሕገ መንግሥት ቁጥር ፩ጥና አርመኛ የሚወሰድ መንግሥት መኖሩን ተረድቶ በመንግሥት ላይ ያለውን አመነት ጽኑ ያደርገዋል፡፡

ነገር ግን ሕገ መንግሥት በላይ ሰይሆን ከዚህ የሚመነጭ አንደኛው የሕግ መሆኑ በቫሊዝም ሕጋዊነትም የአንድ በቫሊዝም መንግሥት የአሠራር ዘዴ አንጻሩ ለታሪካዊ ተልዕኮው መሰከት ዕንቅፋት ሲሆን አይቸልም፡፡ ሌሊት የበቪዩት ሠራተኞችን ተገባር በሚመለከት "... በአብዮት ወቅት ሕገ ያለው ውሑንነት ሰይዘነጋ ሕጋዊነት እንዲሰፍን ሥርዓት ባለው መልክ እንዲታገል ማስተማር" በሚለው ያስቀመጠው በአንድ ወገን በቫሊዝምን ለመገንባት አመቺ ሁኔታዎችን በመፍጠር ረገድ በቫሊዝም ሕጋዊነት አስፈላጊ መሆኑን የሚገልጽ ሲሆን በሌላ ወገን ደግሞ የራሱን ሕጋዊነት የፈጠረው አብዮቱ ራሱ መሆኑን የሚያስገነዝብ ነው፡፡ አብዮትም ራሱ ገብ ባለመሆኑ ይህን ዓይነት ሕጋዊነት በወቅቱ ባሉት ማንበራጃና ፖለቲካዊ ሁኔታዎች በመወሰን አብዮቱ የተነሳበትን ታሪካዊ ተልዕኮውን ከገቡ ለማድረስ የሚያስችል ዘዴ ነው፡፡

2.4 ጥያቄዎች

1. በቫሊሶት ሕግ ከሌሎች ሕጎች የሚለይባቸው መከንያቶች ጠቁሙ?
2. ሕግ በኅብረተሰብ ያለውን ሚና በአጭሩ ገለጽ፤
3. በአፍኦዊና በተጠባጭ አካል ነት መሀል ያለውን ልዩነት በመግለጽ ስራ አሰረዳ፤
4. አካል የሥራ ሁኔታ ውን ማለት ይገባል፤ በመተንተን አሰረዳ፤
5. የቫሊሶት ሕግዊነት መንነት በአጭሩ አሰረዳ፤
6. • የሕጎች ሕግዊነት • ካብራራ

3. የኢትዮጵያ ሕግ ታሪክ አመጣጥ፣ ዕድገትና አቅጣጫ

በሰነድ ደረጃ የኢትዮጵያ ሕግ ታሪክ አመጣጥ ጥናት ያልተጠናቀቀ ስለሆነ ሁኔታው ቁልጭ ብሎ አይገኝም። ምርመራ በሰፊ መቀጠል ይገባዋል። በመሆኑም በዚህ ወቅት የሚቀርብ ጽሑፍ አጠቃላይና ጠቋሚ መሆኑ የገደብ ነው።

ኢትዮጵያ የብዙ ብሔረሰቦችና ማኅበረሰቦች አገር ስትሆን በተለያዩ ታሪካዊ መከንያቶች ሕዝቦች በተለያዩ የዕድገት ደረጃ ላይ ይገኛሉ። ሕጋዊ ሥርዓታቸውም የሚያንፀባርቀው ይህንን ስለሆነ የአርባኛ የዕድገት ደረጃ አንዲሁ የተለያየ ነው። ለዚህም የተለያዩ ምንጮች ማለትም አከላከያ፣ ክርስቲያናዊ፣ አስላማዊና ኦርቶዶክስ ምንጭ ያሉት የሕግ ሥርዓቶች ዋነኛ መሳሪያ ሆነው የሚያገለግሉ ናቸው። ከነዚህ ውጭ የሆኑ በተለያዩ የአገሪቱ ክፍል በአካላትና ቀጥሮ የሚገኙ ማኅበረሰቦች ማኅበራዊ ኑሮአቸውን የሚመሩባቸው የተለያዩ ልማዳዊ ሕጎችም አንዳሉ ሊዘነጋ አይገባም።

አላይ አንደተጠቀሰው የኢትዮጵያ ሕግ ታሪክ አመጣጥ ጥናት ስለያንዳንዱ የሕግ ሥርዓት የተሟላ መረጃ በመስጠት ረገዱ ገና ብዙ የሚቀረጥ በመሆኑ በዚህ ጽሑፍ ለማየት የሚመከረው ስለሁሉም የሕግ ሥርዓቶች በይሆን ለኢትዮጵያ ሕግ መሠረት በመሆን ረገዱ ከፍተኛውን በታሰባዊ አከላከያ ክርስቲያናዊ * ምንጭ ስላለው ሥርዓት ነው።

ይህ የሕግ ሥርዓት ከርቱ አስቀድሞ የነበሩትን ሥርዓቶች በመውረስ ወይም በመለወጥ ከርቱ በኋላ የተገኙትንም በመቋቋም ወይም በማዳከም በአገሪቱ ጠንከር ወጥቷል።

—*አከላከያ ክርስቲያናዊ የሚለው የሚመለከተው በአሁኑ ጊዜ አከላከያ የሚባለውን የጂኦግራፊ ክፍል ወይም ክርስትናን በይሆን በኢትዮጵያ ታሪካዊ ስነ-ልቦናዊ የነበረውን አከላከያ ክርስቲያናዊ ሥልጣኔ ነው።

የአከሱማዊ ሥልጣኔ ከርሰናን ከመቀበሉ በፊትም ሆነ ከተቀበለ በኋላ ከአራሱ ንብረተሰብ የፈለቀና የተሰፈፈ ሥልጣኔ የነበረው ነው። ይህ አንዳለ ሆኖ ከወጪው ዓለም ማለትም፡ ከዓረቦች፡ ከገብፆች፡ ከመካከለኛው አሰዳ፡ ከገሪኮች፡ ከሮማውያኖችና ከአውሮፓውያኖች ዓለሞች ጋር የተደረገው ገንጽነት አያሌ አዳዲስ ነገሮችን ያሰገኘ መሆኑ ዕውቅ ነው። በመሆኑም የኢትዮጵያ ሕጎች አመጣጥና ዕድገት የመናየው ከዚህ ታሪክ ይህ ሁኔታ አኳያ ነው። ጉዳዩን በተሻለ ሁኔታ ለማየት እንዲቻል የጽሑፍ አቀራረብ በፍሬ ነገር ባይሆን በዘመን ተከፋፍሎ ይሆናል።

3.1. አስከ 1855

ይህ ዘመን በተለይም የአከሱማ ሥልጣኔ ከርሰትናን ከተቀበለ በት ከ400 አንስቶ ያለው ወቅት የባሪያ ሥርዓትና በአብዛኛው ደግሞ የፊውዳል ሥርዓት ወቅት ነው።

የባሪያው ሥርዓት የአከሱማ ሥልጣኔ ታውቀበት የነበረውን የገደ አንቅስቃሴ ለማጠናከር፡ ለቀጥታ ሸያጭ፡ ለቤትና በኋላም ለአርሽ አገልግሎት ባሪያውን ሲጠቀሙበት፡ የፊውዳሉ ሥርዓት ደግሞ ገባሩ ከፍተኛ ልዩ ልዩ አገልግሎቶች እንዲፈጸሙ በፊውዳል ጦርነቶችም ተባትፍ እንዲሰለፍ አድርጎታል።

የሕገ መንግሥት የንብረተሰቡ አጠቃላይ አንቅስቃሴና ገንጽነት እንደመሆኑ ከላይ በተጠቀሰው ወቅት የነበሩት ሕጎች የባሪያውንና የፊውዳሉን ሥርዓት በየወቅታቸው የሚጠናከሩ ሲሆኑ አብዛኞቹ ልማዳዊ ነበሩ። /የጽሑፍ ሕጎችን ያወጡ ንጉሶች በጣም ጥቂት ሲሆኑ ከነዚህ አንዱ "መጽሐፈ ሥጋዊ መንፈሳዊ" የተሰኘ፡ ስለኃይማኖት፡ ስለበዓል ቀናት፡ ስለአስተዳደር፡... የሚደነገገ ሕገ ያወጡ አዲስ ዘርዓዎች ተጠናቀዋል።

በሌላ በኩል አገሪቱ ከወጪው ዓለም ሥልጣኑ ጋር ያደረገችው መተዋወቅ እንዲሁም በአገር ውስጥ የታዩ ልዩ ልዩ እንቅስቃሴዎች በሕግ ላይ ገልፅ ለጭን አስከትለዋል።

በዚህ በኩል በተለይ የሮማውያን ሕግ ተፅዕኖ ያዳለበትና ለንጉሣውያን አስተዳደር አስከ 21ኛው መቶ ከፍለ ዘመን አገልግሎት ሲሰጥ የነበረው ፍትሕ-ነገሥት በዚህ ወቅት የተቀረጸ አንድ ጉልህ የሕግ ሰነድ ነው።

የአሰልጣኝ እንቅስቃሴ በጠቃላይና በአህመድ ገሬኝ አስተባባሪነት በተለይ የተደረገው ጥረት በአከሰማዊ ክርስቲያናዊ ሥርዓት ላይ ያሰከተለው ለጭን በወቅቱ ከፍተኛ ነበር። የአምነት መለወጥ፣ የኃይማኖትና የትምህርት ማዕከል የነበሩ ብዙ ቤተክርስቲያኖችና ገዳማት መፍረስ የአገዛዙን ርዕዮተዓለማዊ/ኃይማኖት/መሠረት በከፍተኛ ደረጃ አናገቶታል። እንደ አህመድ ገሬኝ እንቅስቃሴ በይሆንም ፖርቱጊዞች የካቶሊክ ኃይማኖትን ለማሰፋፋት ያደረጉት ጥረት*፣ የአርሎ ህዝቦች የመረት ማሰላቀቅ እንቅስቃሴና በደረሰበት አካባቢ ያሰከተሉት ለጭን በነዚህ ሁሉ ምክንያቶች በየጊዜው እነዚህን ገሬዎች ለመቋቋም በቤተመንግሥትና በቤተክህነት መሀል ይታይ የነበረው ጽኑ መተባበር በየወቅቱ በወጡ ሕግ ይዘት ላይ በጉልህ የታዩ ናቸው።

የአሰልጣኝና ኃይማኖት የሚያሰፋፋ ሕግና መመሪያዎች ወጥተዋል። ነገሥ ሱሊኒዮስ የአርቶዶክስ ክርስትናን በማውገዝ የካቶሊክ ክርስትናን መቀበሉን ለዚህም ጋር አያይዞ በሁሉም ዘርፍ የካቶሊክ ተፅዕኖን ለማሰገባት የሚያስችል/የሚያወጅ ሕግ አውጥቷል/ በኋላ የሻረው ቢሆንም/።

በዚህ ዘመን በኢትዮጵያ ሕግ ታሪክ አመጣጥና ዕድገት ውስጥ አንድ ሥፍራ ሊይዝ የሚገባው የዘመነ መገናኘት ወቅት ነው። እንደሚታወቀው ይህ ዘመን ማዕከላዊ መንግሥት ተዳከመ መሣፍንት ያዳለበትና

አካባቢያቸውን በራሳቸው ያስተዳደሩበት ወቅት በመሆኑ ሕጎች
"አገር አቀፍ" ጠሳይ ያጠብቅና በዓካባቢው ይፈልቅ የነበረበት፤
በዚሁ መከንያት የዓከፍል ልማዳዊ ለሰላማዊ፣ የገዳ፣ ወዘተ... /
ሕጎችና ሥርዓቶች የተጠናከሩበት ነበር፡፡

3.2. ከ1855—1966

በዚህ ከፍለ ጊዜ ውስጥ አስከ 1900 ያለው ወቅት የኢትዮ
ጵያ ሕግ አሁን ለደረሰበት ደረጃ መሠረት ጣይና መሸጋገሪያ ጊዜ
ለባል የሚችል ነው፡፡ በዚህ ወቅት ማዕከላዊ መንግሥት አንደገና አን
ዲጠናከር፣ መንግሥታዊ መዋቅር / የሚኒስቴር መ ጤቶችና ፍርድ ቤቶች /
አንዲዘረጉ፣ የአገሪቱ ዓር ድንበር አንዲለይና በውጭም ዓለም አንዲ
ታወቅ ተደርጓል፡፡ ይህ ወቅት አገሪቱ ከአውሮፓ አገሮች ገንጽነቷ
በተለያዩ አቅጣጫዎች አንደገና እየሰፋ የሄደበትና ከፒታሊዝም ያቀጠቀ
ጠበቅ ወቅትም ነው፡፡

አንደሚጠበቀው በዚህ ወቅት የወጡት ሕጎችም ከላይ የተጠቀሰውን
ሁኔታ የሚያንፀባርቁ ነበሩ፡፡ በተለይ ወደ ከፍለ ዘመኑ መጨረሻ ገደማ
የወጡት የምኒልክ የኢኮኖሚ ሕጎች * ፊውዳላዊ በሆነ ኢኮኖሚ መሠረት
ላይ የታወቁ የቡርዲ ሕጎች ናቸው፡፡

ከ1900—1928 ከዚያም 1933—1950 አካባቢ ያለው ጊዜ
የቡርዲ ሕጎች በብዛት የወጡት ወቅት ነው፡፡ በዚህ ጊዜ የነበረው
አጠቃላይ አንቅስቃሴ ማዕከላዊ መንግሥቱን በሚጠናከር ደረጃ በደረጃ
የአውሮፓን ሥልጣን ለማስፋፋት ጠሁሉም ዘርፍ የቡርዲውን ሥርዓት ለማ
ጠናከር /የሚያስከሩ ነበር፡፡ በመሆኑም በዚህ ወቅት የነበረተሰቡን

---

* በዚህ አካባቢ የወጡት የምኒልክ የንግድ ድርጅት፣ የአርሻ፣
የገንዘብ፣ የጉምሩክ፣ የባድር፣ ... ሕጎች የቡርዲውን ኢኮኖሚ ሥር
ዓት የሚያንፀባርቁ ነበሩ፡፡

ኢኮኖሚያዊ፣ ፖለቲካዊ፣ ማኅበራዊ፣ ባህላዊ፣ ... ሕይወት ከአንድ ማዕከል ለማስተዳደርና ለመሥራት እንዲቻል የአገሪቱ ሕገመንግሥትና አድሌ ሕጎች በመጻፈፍት መልኩ ተዘጋጅተው እንዲወጡ ሆኗል። ይህ ሁኔታ በልማዳዊ ሕጎች ላይ ከፍተኛ ተፅዕኖ ከማሳደሩም በላይ የፍትሕ ብቅርባ 79ይን የሚመለከቱ በተጠቀሰው ሕግ ውስጥ ያልተቀሩ ልማዳዊ ሕጎች ሁሉ በሕገ እንዲተሸሩም ተመልክቷል።**

ሕጎቹ ፈጣሪዎች ይዘት ያላቸው፣ የቡርደውን ሥርዓት በብዛት የሚያንፀባርቁ ሲሆኑ አከራካሪ ክርሰቲያናዊ ሥነጥ ያለው ሥርዓት በሌሎች የሕግ ሥርዓቶች ላይ አይሉ መወጣቱን የሚያሳዩ ናቸው።

ከዚህ በኋላ አሰከ 1966 ያለው ወቅት ከላይ የተጠቀሱት የፈጣሪ ቡርድ ሥርዓት ማጠናከሪያ ወቅት እንደመሆኑ በሁሉም ዘርፍ የማጠናከሪያ ጥረቶች ተደርገዋል። ለዚህም ተመጣጣኝ ሕጎች እንዲወጡ ሆኗል።

በዚህ ወቅት ዕድገታቸውን ጠብቀው የተካሄዱት የመደብ ትግሎች ያሰከተሉት ለጭ የፈጣሪ ቡርድ አገዛዝ ለማጠናከር የወጡት ሕጎችን ተፈጻሚነት ችግር ውስጥ እንዲወደቅ አድርገዋል። ከጊዜ ወደጊዜ እየተካረረ የመጣው ይህ ትግል በ1966 ወደ ውጤታማ ሕዝባዊ አመጽ በመሸጋገሩ የተቀጣጠለው የኢትዮጵያ አብዮት በአገሪቱ ውስጥ ያሰከተለው ለጭ የአብዮቱን ዓላማ የሚገልጽና የሚያጠናክሩ አዳዲስ ሕጎች እንዲወጡ ጠዘቃቹ ቀደም የነበሩትን በመሸር / አድርጓል።

3.3. ከአብዮታችን ላይ ባለው በኋላ

የጊዜያዊ ወታደራዊ አስተዳደር ደርግ የፖለቲካ ሥልጣኑን ከጠበቀ በኋላ የአገሪቱ መመሪያ የሰጥሏቸው መሆኑን ገልጾ፣ የኢትዮጵያን ሕዝብ የኢኮኖሚ፣ የፖለቲካና የማኅበራዊ ግንኙነቶች መሠረት ለመለወጥ በርካታ አርምጃዎች ወሰዷል። ብዙበዛን ለማስቀረት፣ በገል ተይዘው

* የፍትሕ ብቅር ሕግ ቁጥር 3347።

የነበሩ ትላልቅ የመመረቻ፣ የመከፋፈያና አገልግሎት በጭ እንዲሁም የገንዘብ ድርጅቶች የመንግሥት እንዲሆኑ የገጠር መረትም የኢትዮጵያ ሰፊ ሕዝብ እንዲሆን ተደርጓል። የከተማ በታና ትርፍ ቤቶች ወደመንግሥት ተዛውረዋል። የሕዝቡን አካላት ለመረጋገጥ የጋዴቶች አካላት እንዲታወቅ ሆኗል። በየዘርፉ የተጀመረውን እንቅስቃሴ ለማቀሳጠፍና ለመፈጠን የሚረዱ መዋቅራዊ ለውጦች ተደርገዋል። እነዚህ መሠረታዊ ለውጦች ሕልውና ያገኙት በየጊዜው በወጡ አገባብ በሰባቸው ሕጎች አማካኝነት ቢሆን በጠቃላይ በሰፊ አሰራር እንዲሁም የመታት ከ240 በላይ አዋጆችና ከ70 በላይ ደንቦች ወጥተዋል።

በአብዮቱ ውስጥ ነበርቱ ሕጎች ከኢትዮጵያ ትቅደም ዓለማ ጋር አሰባሰብተን ድረስ ቢሠራበቸው እንዲቆዩ ቢደረግም፣ መሸረኩት ሕገጋቱ / Codes / አገሪቱ ከመታመራበት ርዕዮተዓለም ጋር ተጣጥመው እንዲወጡ ለማድረግ የሚካሄደው ፕሮግራም የሕጎችን የመጨረሻ ረቂቅ ለማቅረብ በመጠናቀቂያ ደረጃ ላይ ነው።

አብዮታዊት ኢትዮጵያ ለአዲሱ የፖለቲካ ሥርዓት ለመገንባት ከሚያስችሏት ቀዳሚና መሠረታዊ ሁኔታዎች ውስጥ ሁለቱን ማለትም የማሌ ፓቲ የመመሥረትና ሠርቶ አደሩን ሕዝብ በየፈርቶ በጥንክረኛ ድርጅት ተገባባሪ ለየጊዜው የሚቀጥል ነው / አከናውኖ ሰሰተኛውንና ለመሰው ሠርቶ አደር ሕዝብ የመከራሪያዊ መብቶች መረጋገጥና ለሰባሰቡት ገንባታው በተጠናከረ ሁኔታ መፈመድ ዓይነተኛ አስተዋጽኦ የሚያደርገውን የሕዝባዊ የመከራሪያዊ ሪፑብሊክ መንግሥት /ሐዲራ/ ለመመሥረት አፍላ እንቅስቃሴ ውስጥ ትገኛለች። በተለያዩ ጊዜ በወጡ መግለጫዎች እንደተመለከተው ይህ እንቅስቃሴ ወይም ጥረት ዕውን ከሚያደርጋቸው ጉዳዮች ውስጥ የፊት ባሉት መንግሥትም ሆነ መላ ንብረተሰቡ የሚመራበት ሕገ መንግሥትና ሌሎችም ተዛማጅ ተቋማት እንደሚገኙ የታወቀ።

ከመሪ ፓርቲያችን ሕልውና ወዲህ የሚወሰዱት ኢኮኖሚያዊ፣ ፖለቲካዊ፣ ማኅበራዊ... አርምጃዎች መሠረታቸው የብሔራዊ የመከራሪያዊ

አብ ዓቱን በማጠና ቀቅ ለበሽሊሶት ገንባታ መሠረት ለመጣል ዓተቀዓሰው
የኢሠፓ ንግግሩም ነው። በመሆኑም በነዚህ በሽሊሶት እርዳታዎች መከ
ገዳትና ለነርሱም ተገባራዊነት ጽኑ መሠረት ለመፍጠር የሚጠቁት ሕጎች
ይዘትና እንዲሁም አቅጣጫ በሽሊሶታዊ መሆኑ ገልጽ ነው።

3.4. ጥያቄዎች

1. የአከሰላላዊ ክርስቲያናዊ መንግሥት ያለው የሕግ ሥርዓት ከሌሎች አይሉ የወጣበትን መከንያት አጠራራ፤
2. የአከሰላላዊ ክርስቲያናዊ መንግሥት ያለው የሕግ ሥርዓት አይሉ ወይም ጠንክሮ ወጣ ሲባል ሌሎች በኢትዮጵያ ኅብረተሰቡን ውስጥ ጠርቦ አይታዩም፤ ጠፍተዋል ማለት ነው? አሰረዳ፤
3. ልማዳዊ ሕጎች በአንድ ኅብረተሰብ ውስጥ ዋነኛ የሕግ ዓይነት የሚሆኑትን ሁኔታ አጠራራ፤
4. በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ በሕግና በኃይማኖት መካከል የነበረውን ገንጽነት አባይ፤
5. በኢትዮጵያ ሕጎች ዕድገት ሂደት ውስጥ ጉልህ ናቸው የሚባሉ ሁኔታዎችን ገለጽ፤

4. የሕግ አጥጋቢዎች ሚና

የሕግ አጥጋቢነት ሥራ ቀላል አለመሆኑ የታወቀ ነው። ተገቢ የተጣራ አስተያየትና ጥንቃቄ ይሻል። አንድ አገር የሚመራበትና የሚተዳደርበት ሕግ ለማወጣት ስለ አገሪቷ ተጠባቂ ሁኔታዎች አበክሮ ማወቅ ከማስፈለግ በላይ አገሪቷ የምትመራበትን ርዕዮተዓለም የምትራ መደባትን የዕድገት ጉዳዩና ገብ ማጤን፣ ይህንን ገብ እውን ለማድረግ የሚያመቻችና የሚያስችል ስትራቴጂ በሕግ መልክ የመቅረጽ ችሎታን የሚጠይቅ ነው።

የሕግ አጥጋቢነት ተገቢርዎ ሆነ የሕግ አጥጋቢዎች ሚና በየሥርዓተ ማኅበሩ በተለያዩ ሁኔታዎችና ደረጃዎች ይካሄዳል።

የሕግ አጥጋቢዎችን ሚና ጠቅላላ በላ መልክ ከማቅረባችን በፊት ከዚህ ጋር በቅርብ ስለተያያዘውና ጥብቅ ገንጽነትም ስላለው ስለ መንግሥትና መንግሥታዊ ዘርፍ ማየት አስፈላጊ ነው።

የቡርዜ የሥነ መንግሥትና የሕግ መንግሥት መሠረት የሆነው ንድፈ ሃሳብ "የሥልጣን መከፋፈል" (Separation of Powers) ነው። በዚህ ንድፈ ሃሳብ መሠረት የመንግሥት ተገቢራት በሰሰት በታ ተደልደሉ ለውና ለሰሰት የሥራ ዘርፍ ተከፋፍለው ይታያሉ። የሥራ ዘርፍ እንደ፡

- 1 / የሕግ አጥጋቢ ዘርፍ
- 2 / የሕግ አስፈጻሚ ዘርፍ እና
- 3 / የሕግ ተርጓሚ ዘርፍ ተገለጹ ይጠራሉ።

አንድ ቡርዜ ሊቃውንት አበበል ሕግ አጥጋቢ ዘርፍ ኅብረተሰቡ የሚመራበትን መሠረተ ሃሳቦች የያዙ ጠቅላላ ሕጎች በማወጣት መወሰን አለበት። የሕግ አስፈጻሚ ዘርፍ ቋላፊነት ደገም የአካሄድን ጠቅላላ ሕጎች ደንጋጌዎች ተገቢራዊ ከማድረግ አልፎ መጪያ የለበትም። የዳኝ ነቱ ወይም የሕግ ተርጓሚ ዘርፍ የሕግ አስፈጻሚ ዘርፍ ሥራውን ከሕግ ጋር በተጣጣመ አኳኝ ማከናወኑን ማረጋገጥና በአንድ በኩል

ከዚህም መካከል በሌላ በኩል ደግሞ በዜጎችና በመንግሥት መካከል የሚነሱትን ክርክሮች የሚፈታ አካል ብቻ መሆን አለበት። በሌላ በኩል ከቡርድ ሊቀውንት መካከል አንዳንዶች በሚመለከቱት ተጠባቂ ሁኔታዎች ገፈት በአሁኑ ወቅት እነዚህ ዘርፎች ተከልሎ ከተሰጠባቸው የሥራ ክልል በይወጡ የራሳቸውን መሠረታዊ ጠበብ የሥራ ድርሻ ብቻ እንዲያከናውኑ ማድረግ ከማይቻልበት ደረጃ ሰይ የተደረሰ መሆኑን ለማመን ተገድደዋል። ሐርልድ ለሶኪ የተባሉ እንግሊዝኛ የፖለቲካ ምሁር ይህንን ሁኔታ ሲያሰረዱ የሚከተለውን ብለዋል።

" እነዚህ ዘርፎች ማንበራዊ እንዲሁም ሰይንሳዊ ፈርጆች አይደሉም። እሳይ የተጠቀሱት መንግሥታዊ ተግባሮች በአንድ የተወሰነ አካል ወይም በአንድ ሰው ሊከናወኑ እንደሚችሉ ለመገመት አያዳግትም። በአሁኑ ወቅት ከመናየው የዲሞክራሲያዊ መንግሥት አሠራር አኳያ የእነዚህን ዘርፎች ተግባሮች በግልጽ የሚከፋፍሉና የአንዳንድ ዘርፍ ሥራ ሙሉ በሙሉ ከሌለው ነጥሉ የሚያሳይ መሰያ ወይም የዳር ድንበር መሰመር የለም። የዳናይትስ ስቲትስ ቤት / የሳይኛው ምክር ቤት / በፕረዚዳንቱ የተሰጡትን ሹመቶች የሚጽድቁ ሥልጣን እንዳለው ሁሉ ሕግ አጣጣሪ ዘርፎች የሕግ ማሰራጨት ተግባሮችን የሚያከናውኑባቸው ሁኔታዎች አሉ። በተጨማሪ እነዚህ ሕግ አጣጣሪ ዘርፎች የዳኝነት ተግባሮችንም ሲያከናውኑ ይታያሉ። ለምሳሌ የእንግሊዝ ፓርላማ የታችኛው ምክር ቤት / ሐውሳክ ኦፍ ከመንሰ / በሥልጣን አሰጣጥ በተገለገሉ ከፍተኛ የመንግሥት በሥልጣኖች ሰይ ከሰ እንዲመሠረት ሲፈቅድ የሳይኛው ምክር ቤት / ሐውሳክ ኦፍ ሊርድስ / ጉዳዩን በዳኝነት አይቶ ውሳኔ ይሰጣል። በተለይ ከቅርብ ጊዜ ወዲህ የመንግሥት የሕግ አሰራር ዘርፎች የሚያከናውኑባቸው ተግባሮች በአንድ በኩል ከሕግ ማወጣት ሥራ በሌላ በኩል ደግሞ ከሕግ መተርጎም ሥራ መለየት አስቸጋሪ የሚሆንበት ሁኔታ ተፈጥሯል። ሕግ ተርጓሚ ዘርፍ የሕግ ማሰራጨት ሥራን የሚያከናውንባቸው ጊዜያትም አሉ።"

ስለዚህ ከሰይ ለመመልከት እንደተሞከረው ማንኛውም የቡርዲዮ

መንግሥት ዘርፍ ከሌሎች ዘርፍ ላይ ሆኖ የሚሠራበት ሁኔታዎች የተወሰኑ በመሆናቸው "የሥልጣን መከፋፈል" የሚለው አስተምህሮ /ደክትሪን / በቡርደው ሥርዓተ ማኅበር ውስጥ ቢሆን ሙሉ በሙሉ ተግባራዊ የሆነበት ወቅት አንዳልነበረ አንገንዘባለን፡፡

በማርክሲስት ሌኒኒስት ንድፈ ሃሳብ መሠረት መንግሥት ከመደበኛ ተፅዕኖ ላይ የሆነ ማኅበራዊ ከሰተት ሰይሆን በአንድ ንብረተኝነት ውስጥ የበሰደነትን የያዘው መደብ ጥቅም ማስከበሪያ መሣሪያ ነው፡፡ ቀደም ብለን አንደተመለከትነው ደግሞ በሰባሊስት አገሮች ውስጥ የሥልጣን ምንጭ በሌሊት ሠርቶ አደሩ ሕዝብ ነው፡፡ ሠርቶ አደሩ ሕዝብ በተራው ይህንን ሥልጣን በተግባር የሚተረጎመው ወኪሎች በሚገኙበት አካል አማካኝነት ነው፡፡ መንግሥታዊ ሥልጣን አንዱ ሌላውን በሚቆጣጠርበት ሁኔታ ተመጣጣኝ ጓደኛ በላቸው አካላት መካከል መከፋፈል አለበት የሚለው የቡርድ የፖለቲካ ሊቃውንት አመለካከት የሥልጣን ምንጭ በሌሊት ሠርቶ አደሩ ሕዝብ ነው የሚለውን መርህ ይፃረራል፡፡ ስለዚህ በሰባሊስት አገሮች "የሥልጣን ክፍፍል" የሚለውን የቡርድ ሥነ መንግሥት እና ሕገ መንግሥት ፅንሰ ሃሳብ አወቀበሉም፡፡ በዚህ ረገድ በሁሉም በሰባሊስት አገሮች ተቀባይነትን ያገኘው "የሥልጣን አንድነት" የሚለው መርህ ነው፡፡ በዚህ መርህ መሠረት በማናቸውም በሰባሊስት ሀገር ውስጥ ከፍተኛውና የመጨረሻው የሥልጣን ማህደር ተመርጠው የሚመጡ የሕዝብ ወኪሎች የሚገኙበት ከፍተኛ የሕዝባዊ ውክልና አካል ወይም ብሔራዊ ሕዝባዊ ሸንጉ ነው፡፡ ሌሎች መንግሥታዊ አካላት በሙሉ ከብሔራዊ ሕዝባዊ ሸንጉ በታች ናቸው፡፡ እነዚህ የበታች አካላት የሆኑ የአካባቢ ሕዝባዊ ሸንጎችን / Local Org-ans of State Power አስተዳደርን ወይም ፍርድ ቤቶችንና የአቋቤ ሕገተቋን ያጠቃልላሉ፡፡ በባዛኞች በሰባሊስት አገሮች ከፍተኛ የሆኑት የነዚህ አካላት ክፍሎች የሚመረጡት በብሔራዊ ሕዝባዊ ሸንግ ቢሆን ተጠሪነታቸውም ለዚህ አካል ነው፡፡

በማናቸውም የሰባሊስት አገር ሕገ መንግሥት ውስጥ የብሔራዊ ሕዝባዊ ሸንግን ዘርዘር ሥልጣን ማሰፈር የተለመደ አሠራር ነው፡፡ በዚህ መሠረት ሕገ መንግሥትን ማፅደቅና ማሻሻል፣ መደበኛ ሕጎችን ማውጣት፡፡...

በመጀመሪያ ደረጃ ከሚጠቀሱት የሽንገው ዐቢይ ተገባራት መሀል የሚገኙ ናቸው፡፡

ከዚህ በላይ በአጭሩ የተመለከትነው በካፒታሊስትና በሶሻሊስት አገሮች ያለው የመንግሥት አወቃቀር ልዩነት በሕገ አዋጁና ተገባርም ሆነ በሕገ አዋጁ መሠረት ላይ የሚያስከትለው ውጤት ገልጽ መሆኑን ነው፤ ይኸውም በሶሻሊስት አገሮች የሕገ አዋጁና ተገባር ከሌሎች መንግሥታዊ ተገባሮች ተለይቶ አርቡን በቻ ለሚያከናውን ለአንድ አካል የተሰጠ አይደለም፡፡ ይህንን ተገባር የሚያከናውነው የሕዝቡ ተወካይ / ሸንገ / ሌሎች የመንግሥት አካላት የሚያከናውኗቸው መደበኛ ሥራዎቻቸውንም የመከታተልና በገባቡ የመቆጣጠር ኃላፊነት አለበት፡፡

የሕገ ማዕጠኑ ተገባር ለብቻው ወይም ከሌላ መንግሥታዊ ተገባሮች ተጣመሮ በአንድ አካል የሚሠራ ቢሆንም የሕገ አዋጁ መሠረት ሕገ በጥበቃነትና በጥበቃነት ውስጥ ካለው ሚና ጋር በጣም የተቆራኘ ነው፡፡ ከዚህ ቀደም በላይ አንደተመለከትነው ሕገ አንደ ፖለቲካ፣ ርዕዮተ ዓለም ወዘተ. የአንድ ጥበቃነትና የሰዕሳይ መዋቅር አካል ነው፡፡ በጥበቃነት ሰዕሳይ ላይና ታሕታይ ማዋቅር መካከል ያለው ዲያሌክቲካዊ ገንኙነት ሰዕሳይ መዋቅርን አንደ ውጤት በቻ ተደርጎ መውሰድ አንደሌለበትና ሰዕሳይ መዋቅር በታሕታይ መዋቅር ላይ ለሚደረጉ ለውጦች መከንያት ሊሆን አንደሚችል ሁሉ ሕገም በታህታይ መዋቅር የተደረጉትን ለውጦች የሚያንፀባርቅ መሣሪያ በቻ ሳይሆን በታህታይ መዋቅር ላይ ለውጥ ከሚያመጡ የለውጥ መሣሪያዎች አንደ አንዱ ሆኖ መቆጠር ይኖርበታል፡፡

ለውጥ ሊመጣ የሚችለው የጥበቃነትን አስተያየት በመለወጥ አድራጊነት ለውጦችን በማምጣት ወይም የጥበቃነትን አስተያየት በመለወጥ ወይም የጥበቃነትን አስተያየትና የሕዝቡን አድራጊነት በአንድ ላይ በመለወጥ ነው፡፡

በዚህ የለውጥ ሂደት ሕገ ቀጥተኛና ቀጥተኛ ያልሆኑ ድርሻዎች

አሱት፡፡ ሕገ አዳዲስ የንብረተሰብ ለውጦች የሚያስከትሉትን ሁኔታዎች
ሙሉ በሙሉ ሥራ ላይ እንዲውሉና አካባቢውን ለሰውነት እንዲመች ለማድ
ረገ ይቻላል፡፡ ለመሰላሊ የትምህርት ዕድል ለሁሉ እንዲሰጥ በሕገ ቢደ
ነገግ ሕጉ ለአድገትና ለሰውነት አመቺ ሁኔታ የመፍጠር አስተዋጽኦ ይኖ
ረዋል፡፡ ነገር ግን የሕገ ሰው የማምጣት ችሎታ በዚህ ቀጥተኛ ባል
ሆነ መንገድ ወይንም በንብረተሰብ ውስጥ ሰው አመጪ ኃይሎችን መቆጣ
ጠር ብቻ ሳይሆን አንዳንድ ጊዜም በቀጥታ አዲስ ገዕዝ ወይም የመገባር
ደንብ / Norm / በመፍጠር ወይንም ከዚህ በፊት ተቀባይነት የነበረው
ውን አስተሳሰብ በቀጥታ ለመለወጥ የአስተሳሰብ ለውጥና የአድራጎች
ለውጥ ሊያመጣ ይቻላል፡፡ ለመሰላሊ የጾታ አካልነት በሕገ በመደንገገና
ተገባራዊ በማድረግ በንብረተሰቡ ያለውን የወንድ የበላይነት ስሜት በብ
ዛኛው እንዲለወጥና ድርጊቶችን በአዲሱ ገዕዝ መሠረት እንዲፈጸሙ ለማድ
ረገ ይቻል ይሆናል፡፡

ሕገ ሰው በማምጣት በኩል ያለውን ሚና እንዲያግዕዙ የሚለያይ
መሆኑንና ሕገ በንብረተሰቡ ለብዙ ዘመናት ተቀባይነት አግኝተው ሲሠራበ
ቸው የቆዩ አስተሳሰቦችንና ልምዶችን ለመለወጥ ያለው ውሳኔነት መገን
ዘብ ሕገ አዲሱም በዚህ በኩል ሊጠቀሙት የሚችሉትን ሚና በትክክል
ሲጠቀሙ ይቻላል፡፡ ውሳኔነቱን በመገንዘብ ከሌሎች ሰው አመጪ መሣሪ
ያዎች ማለትም እንደ ትምህርትና ርዕዮተ ዓለም ከመሰሰሉት ጋር በማዛ
መድ ሕጉ አስፈላጊ ለውጦች እንዲያመጣ በማድረግ ሕገ አዲሱም በንብ
ረተሰቡ የተከሰቱትን ለውጦች በሕገ መልክ በመቅረጽና በመመዝገብ ብቻ
ሳይወሰኑ የንብረተሰቡን አስተሳሰብ የሚለውሉ ሕጎች በማውጣት በንብረ
ተሰቡ የዕድገት እንቅስቃሴ ውስጥ ቀጥተኛ ተሳታፊ በመሆን ከፍተኛ ሚና
ሊጠቀሙ ይቻላሉ፡፡

ጥያቄዎች

1. የሕገ አገልግሎት ተገባር በሚገባ አንዲከናወን ሊያሟሉባቸው የሚገቡ ጉዳዮችን አበራረ።
2. በሥልጣን መከፋፈልና በሥልጣን አንድነት መሀል ያለውን ልዩነት አሰረዳ።
3. የሕገ አገልግሎት ሚና በሕዝባዊት ዲሞክራሲያዊት ሪፑብሊክ ኢትዮ ስያ መን መሆን አንደሚገባው አስተያየት ሰጥ።

የፍርድ ቤቶችና አስፈጻሚ ዘርፍ

ኃላፊነትና ተገባር

የሰባሊሰት ሕግን ማሰከበር የአንድን አገር ሕጎች ተገባራዊ አንዲሆኑ ከሚደረግ ባሻገር የሕዝብ ፀጥታን መጠበቅን፣ ሕግ የመጣሰ አዝማሚያን ጦርሶ ማሰወገድን፣ ለሚገባራዊ ኑሮ ጠንቀኛና አደገኛ የሆኑ ወንጀሎችንና የሕግ መተላለፍ ድርጊቶችን መከላከልን የሚያጠቃልል ነው።

በአብዛኛው ይህ ኃላፊነት የተጣለው በፍርድ ቤቶችና በአስፈጻሚ ዘርፍ ሕሰተዳደር / ላይ ነው። ፍርድ ቤቶች ይህን ተገባራቸውን የሚያከናውኑት ጉዳዮች /ከርከሮች / ሲቀርቡላቸው ከተፅዕኖ ነፃ ሆነው ሕግን በመተርጎም ባለጉዳዮችን ባያገለግሉ ቀልጣፋና ትክክለኛ ውሳኔ በመስጠት ነው። ይህ የሥራ ዘርፍ በጥቅሉ የፍትህ አስተዳደር / Administration of Justice/ተባሉ የሚታወቅ ነው።

በሌላ በኩል አስፈጻሚው ዘርፍ የሕግ አሰከባሪነት ሥራው ወይም ኃላፊነቱ የሚያያዘው በሕግ አውጭ አካል የወጡ አካላትና ያሉት ጥንባቄ፣ ማንበራዊ፣ ባህላዊ፣ ወታደራዊ፣ ወዘተ... ሕጎችና ሕጋዊነት ያላቸው መመሪያዎች ኅብረተሰቡ ውስጥ በየዘርፉ በትክክልና በወቅቱ ተገባራዊ ከሚደረግና መደረጉንም ከመከታተል ጋር ነው። ለአንድ ለተወሰነ ጊዜ የወጣ የአንድ አገር ዕቅድን ወይም በጀትን ሕጎች ናቸው / ተገባራዊ ሚደረግ ወይም ማስፈጸም በመሰሉነት የሚጠቀሱ አካሉ በዚህ ረገድ የሚያከናውናቸው ተገባሮቹ ናቸው። ከዚህና ከተመሳሳይ የሥራ ድርሻቸው አኳያ በሚገኝበት ነው አደሌ የሰባሊሰት የሕግ ምሁራን መሰተዳደርን የሕዝባዊ ሸንጎ" አስፈጻሚ አካል" በሚል የሚጠሩት።

የፍትህ አስተዳደርን ማቃናት አንድ ሰባሊሰታዊ ይዘት ያለው ማንበራዊ ለውጥ ከሚያተኩርባቸው፣ ደረጃ በደረጃም ከሚያሰፋቸውና ከሚያጠናክራቸው ዘርፍ አንዱ ነው።

ፍርድ ቤት አንድ የፖለቲካ ሥልጣኑን የያዘው መደብ ለዓለ
ማው ገብ መቃቸ ከሚያቋቋማቸው አካላት አንዱ ነው። የቡርድ ፍርድ
ቤቶች ሕልውናው በሠራተኛው ሕዝብ ብዝበዛ ላይ የተመሠረተው ገዢ
መደብ ፖሊሲዎችን ማስከበርና መጠበቅ አይነተኛ ሥራቸው ነው። ሌሊን
በሩሲያ ስለነበረው የቡርድ ፍርድ ቤት ሲናገር፡ "በዛሬ ስት ሩሲያ
ያለው ፍርድ ቤት ደንብና ሥርዓት* አስከባሪ ነኝ ብሎ ሲናገር፡
ጭን በሆነ ሁኔታ የጭቀኖች መረገጣት፣ የሀብታሞችና የገንዘብ ሰዎች
ጥቅም ማስጠበቂያ ዋነኛ መሣሪያ መሆኑ በገሀድ ታይቷል" ብሏል።

በሶቪየት ገንባታ ውስጥ ፍርድ ቤቶች የፍትሕ አስተዳደር ኃላ
ፊነታቸውን ለመወጣት አንዲችሉ የፍጡቶች አወቃቀር፣ ሥልጣንና አሠራር፣
አንዲሁም የዳኞችና የፍርድ ቤቶች አስተዳደር፣ ወገኝ ሚና አለቸው።

በቅድመ አብዮት ኢትዮጵያ የነበሩት ፍጡቶች የፍትህ መስጫ
አካል በመሆን ፈንታ፣ ለብዝበዛ የተመቻ የዘመናት ሙገት የሚካሄደባቸው
የነገርና የቀጠሮ መፍያ መስክ በመሆናቸው፣ በፊው ሕዝብ ፍትሕ ፍለጋ
ውን ያህል አንደተገለገለና ሕይወቱ አንደተናጋ የሚታወቅ ጠቅ ነው።
አብዮቱ በ1966 ዓ.መ. አንደተቀጣጠለ የፍትሕን አስተዳደር ለማስተ
ከክል በመጀመሪያ የተወሰደው እርምጃ የፍርድ አጣሪ ገቢዲንና የዘፋን
ችሎትን መሠረዝ ነበር። እነዚህ ተቋሞች ሲሠረዙ ተጀመረው የነበሩት
ጉዳዮች ተንጠልጥለው አንዳይቀሩ በማሰብ አብዮታዊ መንግሥት የውዝፍ
ጉዳዮች አጣሪ ኮሚቴ በማቋቋም ተወዘፈው የነበሩ ጉዳዮች በአጭር ጊዜ
ውስጥ ፍጻሜ አንዲያገኙ አድርጓል።

የፍርድ ቤቶች አወቃቀርና አንዲሁም የደገባኝ ሙገት አሰጣጡ
የጉዳዮችን መጉተት የሚቀንሱና ፍትሕን ቀልጣፍ ባለ መልክ መስጠት
የሚያስችል መሆን አለበት። በቅድመ አብዮት ኢትዮጵያ የነበረው የፍ /
ቤቶችን አወቃቀር ሰንመለከት በሕገ የታወቀት የወረዳ፣ የአውራጃ

* የሠራተኛውን ሕዝብ ሙገት ጥቅም የሚመለከት ደንብ ሥርዓት
አለመሆኑን ሲያሳይ ነው።

ከፍተኛና ጠቅላይ ፍርድ ቤት በሰይ ዓዛፋን ችሎት ከጠቅላይ ፍርድ ቤት በሰይ እንደመደበኛ ይገባኝ ሰሜ ፍርድ ቤት ሆኖ ሲሰራ የቆየ ከመሆኑም በሰይ በይገባኝ አሰጣጥ በኩልም ገደብ የሌሽ መባት የሚሰጥ እንደነበር እንገነዘባለን። ይህ አሠራር ከዚህ በፊት እንደተጠቀመው ፍ/ቤቶች የነገርና የቀጠሮ መፍጸ አንዲሆኑ ከአደረጋቸው መከንያቶች ቀነኛ ነው ሊባል ይቻላል። ይህንን በመገንዘብ ሁኔታውን ለማረም አብዮቱ ከፈነዳ በኋላ በይገባኝ በኩል ገደብ የሌለውን ውጣ ውረድ በአንድ በታላይ መገታት አሰረዳጊ በመሆኑ ማንኛውም ክርክር በሁለት ይገባኝ ደረጃ በቻ እንዲወሰን ስለተደረገ በወረዳ የተጀመረ ከሰ በከፍተኛ ፍ/ቤት በአውራጃ ወይም በከፍተኛ ፍ/ቤት የተጀመረ ከሰ በጠቅላይ ፍ/ቤት ውጣኔ ያልቋል። በዚህ መሠረት ጠቅላይ ፍ/ቤት በኢትዮጵያ የመመረቻ ፍ/ቤት መሆኑ ተረጋግጧል።

በፍ/ቤት የሚቀርቡ ጉዳዮች በቶሎ ያለመቆረጥና መገዛዛት ዋና መከንያት የባለጉዳዮች መኖሪያ ለፍ/ቤቶች መራቅ ነው። በዚህ መከንያት ባለጉዳዮች ሥልጣን ያለው ፍ/ቤት ለመፈለግ የባዙ ቀን መንገድ መጓዝ ነበረባቸው። በዚህ አንጻር ያለውን ችግር ለማቋሰል በአዋጁ ቁጥር 52/68 ዓ.መ. መሠረት የፍ/ቤቶችን ሥልጣን እንደገና በማደሳደል ከከፍተኛ ፍ/ቤት አሰከ ወረዳ ያሉ ጉዳዮች በተቀረዱ ለበታች ፍ/ቤቶች በመደልደላቸው ሰፊው ሕዝብ የዳኝነት አገልግሎት በአካባቢው እንዲያገኝ ጥረት ተደርጓል።

ባለጉዳዩ ሕዝብ በአስተዳደር በኩል የሚታዩ ጉዳዮች ሲገጥሙት አዲስ አበባ ደረሰ መመጣት ነበረበት፤ ይህን ለማሰቀረት በየክፍለ ሀገሩ የተቋቋሙት የሕግና የፍትሕ ሚኒስቴር ተጠሪ ጽ/ቤቶችና የዐቃቤ ሕግ ጽ/ቤቶችና በማጠናከር ከዳኝነት ሥራ በተጠማሪ በየክፍለ ሀገሩ የሚነሱትን ዳኝነት ነፃ ያስተዳደር ሥራ አያዩ ውጣኔ እንዲሰጣቸው ተደርጓል።

ጠቅላይ ፍ/ቤት በአዲስ አበባና በአሥመራ ከተሞች ቦታ ይገኝ ስለነበር፣ ጉዳዩ በጠቅላይ ፍ/ቤት አንዲታይለት የሚፈልግ በሰጉዳይ ሁሉ ከፋቅ ቦታ አዲስ አበባ ወይም አሥመራ ድረስ መሄድ ይገደድ ነበር።

ዳኝነት ለበፊው ሕዝብ በቅርቡና በአካባቢው ሊሰጥ አንደሚገባ በመሆኑ የጠቅላይ ፍ/ቤት በከፍለ ሀገሩ አየተዘዋወረ በተለይም ከባድ የወንጀል ጉዳዮችን አንዲያይ ሲደረግ ዋይቶ ከቅርብ ጊዜ ወዲህ ደግሞ በከፍለ ሀገሩ ቋሚ የሆኑ የጠቅላይ ፍ/ቤት ችሎቶች ተከፍተው መሥራት ጀመረዋል።

በጠቅላይ ፍርድ ቤት ደረጃ በፍራ ነገሩና በሕግ በጣም የተወሰነባቸው ለወ ደፊቱ ለበታች ፍ/ቤቶች አሠራር ጠቃሚ መመሪያ ሲሆኑ የሚችሉ ጉዳዮች በሚያጋጥሙ ጊዜ ከሰሰት በላይ በሆኑ የጠቅላይ ፍ/ቤት ሰብሳቢ ዳኞችና በከፍተኛው ፍ/ቤት ዳኞች በገዛዊ ጠጋነል / አንዲታይ ሲደረግ የነበረው፣ ከቅርብ ጊዜ ወዲህ ጋነሱ በጠቅላይ ፍ/ቤት ሰብሳቢ ዳኞች ቦታ በተወጣጡ ዳኞች በቋሚነት የሚሠራ ሆኗል።

ከአውራጃ ፍ/ቤት አንስቶ በሰሰት ዳኞች ይታይ የነበረው ጉዳይ ለአገልግሎት ከባድ የወንጀል ጉዳዮች ቦታ ካልሆነ በስተቀር በአንድ ዳኛ አንዲታይ መደረጉ ለነገሩ መጓተት ምክንያት የሆኑትን ሁኔታዎች ከመሰቀራቸው በላይ አያንዳንዱ ዳኛ በሠራው ውጤት አንዲመዘን ረድቷል።

የመንግሥት መ/ቤቶችም አርሶ በርሳቸው በሚከሰቱበት ጉዳይ በከፍ/ቤት በመከራከር በወጣ ውረድ የመንግሥት የሥራ ጊዜ አንዳይበከን በማለት የሚወሰድ አስታራቂ ኮሚቴ ተቋሙ አገልግሎት አየበጠ ነው። ይህ በሰባሊነት አገሮች ተጠናክሮ ያለ አሠራር ነው። በአጠቃላይ ከዚህ በላይ የተወሰዱት አርምዳዎች ፍ/ቤቶች ቀልጠፍ በለ መልክ ፍትህን የመስጠት ጓሰረነታቸውን ለመወጣት አመቺ ሁኔታ ፈጥረውላቸዋል።

ከዚህ ጋር አብሮ መታየት ያለበት ጉዳይ የዳኞች ነጻነትና ከተፀዕኖ ነጻ የመሆኑ ጉዳይ ነው። በሰባሊነት ሥርዓት ለገብረተሰቡ አስተማማኝ የሆነ ሁሉን ተናዊ ዕድገት አንድ መሠረት የሰባሊነት ሕጋዊነት መሰረን ነው። ለዚህ ዕውን መሆን የመለወጥ ሠርተ አደር ተሳትፎ ወሰኝ

ሲሆንም ፍርድ ቤቶች ያለቸው ደርሻ ከፍተኛ ነው። ልዩ ልዩ የፍትህ አስተዳደር ተገባራቸውን ሲያከናውኑ መመራት የሚኖርባቸው በሰባሊነት ሕግና ሕጋዊነት ነው። በዚህ ረገድ የሚያስፈልጉት ድክመት ባለ የወገ ሰባሊ አገባብ የሆነ ሥርዓት ሊሰተካከል ይገባዋል። ይህ ሆኖ ባለ ከዚህ ውጭ ፍርድ ቤቶች መመሪያ በመቀበልና በተፅዕኖ የፍርድ መስጠት ተገባራቸውን አንዳያከናውኑ ማድረግ የሰባሊነት ሕግና ሕጋዊነት ተገባራዊነትን በጠቃላይም የሰባሊነት ነብረተሰብን ገንባታ መገደብ ይሆናል። ይህ መርህ "የልዩነት ነፃነት" * በጫና የሚታወቅ ነው። የመርሁ መንነት በልዩነትም ሆነ በነብረተሰቡ ዘንድ የተሟላ ገንዘብ ማግኘትና ተገባራዊ መሆን ለሰባሊነት ሥርዓት ገንባታ ያለው ዕገዛ በሰይ አንደ ተጠቀሰው አጭግ ከፍተኛ ነው።

ምንም እንኳን በኢትዮጵያ ፍርድ ቤቶች "ነፃነት" በ1948 ዓ.ም. በተሻሻለው ሕግ መንግሥት ቢረጋገጥም በተገባር ሲታይ በወረቀት ሰይ አንደተጻፈው አልነበረም። ሆኖም በ1965 ዓ.ም. በወጣው አዋጅ ቁጥር 323/65 የልዩነት አስተዳደር ዝግጁ መቋቋምና የልዩነት አመራረት፣ አፈፃፀም፣ ዕድገትና ሰንጠረዥ በሕግ ተደንገገው መውጣቱ ከፍተኛ ገምት የሚሰጠው ሆኖ አናገኘዋለን። ዝግጁው ቀደም ሲል ልዩነት ብቻ በሚሰተዳደር ሥልጣን የነበረው ሲሆን የዐቃቢያን ሕግና የረዲስትራፎች ሥራ ከልዩነት ሥራ ተነጥሎ ሰለጣይታይ ይህ ዝግጁ ልዩነትን ዐቃቢያን ሕግና የረዲስትራፎችንም በሚሰተዳደር ረገድ ሥልጣን አንዲኖረው ተደርጎ በአዋጅ ቁጥር 53/68 ዓ.ም. ተሻሻሎ ተቋቋሟል። ይህም በመሆኑ ብቻ ትና ቸሎታ ያለው ጓደኛ በመመደብ የፍትሕ አሰጣጥን በማሻሻልና የልዩነት ነፃነትንም በማረጋገጥ ረገድ ጠንካራ መሠረት ተጥሏል።

* በሰባሊነት አገሮች ይህ መርህ ለሰባሊነት ሕግና ሕጋዊነት መፍጠር ያለው አስተዋጽኦ ከፍተኛ መሆኑ ሰለጣይታይ ከልዩነት አልፎ በፍርድ ሥራ ሕዝቡ የሚሰተካቸው መድረኮችንም አንዲጠመር ሆኗል። በሰባሊነት ነብረት የመርሁ አባባል ተለውጦ "የልዩነትና የፍትሕ አሰጣጥ ነፃነት" በጫና ነው የሚታወቀው።

የሰባሊት ሕግ የመሰተመር ሚና በሕግ ጣሾች፡ ዲሳሊን በጥ ደሰቸውና ሕግ ለመጣሰ በሚያሰቡ ገለሰበች ሰይ የተወሰነ አይደለም፡፡ የሰባሊት ሕግ በማንኛውም ዘዴ በመጠቀም አጠቃላይ የሆነ ከሚኒስትሮች ምክር ቤት ለሠርቶ አደሩ ሕዝብ መሰጠት ሲሆን የኃላፊነት ስሜትን ሰባሊት ሕግ ደንብን የማከበር ሕግና ደንብን የማሰከበር ሁኔታዎች በሕዝቡ ውስጥ አንዲባርዱና አንዲዳበሩ ይረዳል፡፡ ከዚህም የተነሳ በዓገንነት ሥራ አከሄድ ለሕዝብ የሚሰጥ መገለጫ በጣም አስፈላጊ ነው፡፡ የመገናኛ ዘዴዎች የቀን ተቀን የዓገንነት ሥራን ለሕዝብ ማስተላለፍ ይኖርባቸዋል፡፡ ይህ በፍትህ አስተዳደር አማካኝነት የሚከሄደው የመሰተመር ሥራ የተፋጠነ ያደርገዋል፡፡

በፍትህ አስተዳደር ውስጥ ሕዝቡ የሚያደርገው ተሳታፊ ፍጡቶች ተገባራቸውን በተሟላ ሁኔታ እንዲያከናውኑና ኃላፊነታቸውም እንዲወጡ የሚያስችላቸው በመሆኑ ሕዝቡ በፍትሕ ተገባር ሰይ ያለው ተሳታፊ በሚገባ በመጠናከሩ ለፍትሕ አስተዳደር መቀሰጠፍ እጅግ ጠቃሚ ከመሆኑም በሰይ የዲሞክራሲ መጠቀሚያ ዕውን የሚሆንበት አንድ መድረክም ነው፡፡

በዚህ ረገድ የኢትዮጵያ አብዮት ከፈነዳ በኋላ ለመጀመሪያ ጊዜ የገጠርና የከተማ ነዋሪ ሕዝብ በአስተዳደርና በዓገንነት ሥራ እንዲሳተፍ አዋጅ ቁጥር 31/1967 አስችላቸዋል፡፡

የገጠርን መረት የሕዝብ ለማድረግ በወጣው አዋጅ ቁጥር 31/1967 መሠረት በገበረ ማኅበር ከሰይ ውስጥ የሚነሳውን ከርከር ለማየት ከገበረው መካከል በሚመረጡ አባላት አማካይነት የሚሠሩ የፍርድ ሸንጎዎች ተቋሙ ዋና፡፡ እነዚህ የፍርድ ሸንጎዎች የተቋቋሙት አነሳተኛና ጥቃቅን የሆኑ ከርከሮችን ብቻ ለማየት ሳይሆን፡ በመደበኛ ፍርድ ቤቶች ቀደም ያዋቀቱ የነበሩ አንዳንድ ጉዳዮችንም ጭምር ለማየት ነው፡፡ በተለይም የገበረዎች ማኅበርን ለማደራጀትና ለማጠናከር የወጣውን አዋጅ ቁጥር 71/1968 የፍርድ ሸንጎው በፍትሕ ብሔር የሚኖረውን ሥልጣን ሰፊ በማድረግና በተጨማሪ የተወሰነ የወገጃል ጉዳዮችን ለማየት አንዲቸል

ሥልጣን ተሰጥቶታል። የገበሬው የፍርድ ሸንጉ አብዮቱ ከደረሰበት ደረጃ አኳያ ማሸሸል አስፈላጊ ሆኖ ስለተገኘ፣ በተለይም በፍርድ ሸንጉውን ሥልጣን ላይ ማሸሸያ ተደርገዋል አዋጅ ቁጥር 71/68 በአዋጅ ቁጥር 223/74 ተሸሽሎ በሥራ ላይ አየዋል ነው።

የከተማ በታና ትርፍ ቤቶችን የመንገዶች ያደረገው አዋጅ ቁጥር 47/1967 ከወሰዳቸው መሠረታዊ አርምዳዎች አንዱ በፊው የከተማ ነዋሪ ሕዝብ ዲሞክራሲያዊ በሆነ መንገድ ፊት በመረጣቸው የከተማ ቀበሌ ነዋሪዎች አማካይነት አንዲዳኝ ማድረጉና ለዳኝነት ሥራ ሕዝባዊ መሠረት መጣሉ ነው። የዳኝነትም ሥራ በተወሰኑ የነጠረተሰብ ከፍሎች ብቻ የሚከናወን ተገባር ስላልሆነ ሕዝቡ ፊትን በፊት በመዳኘቱ ተገቢ በሆነ ሂስ አማካይነት ሰሕተቶችን በማረም ዲሞክራሲያዊ በህልንም በመገንባት ረገድ ረድቷል። ይህንን መሠረት ለማጠናከር የሸንጉውን የወንጀል የፍትሕነት ሥልጣን ከፍ ለማድረግ የከተማ ነዋሪዎች ማንበፊት ማጠናከሪያና የሚዘጋጁ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 104/1969 ታወቋል። ቀጥሎም የአብዮቱን ሂደት በመከተል ማጠናከሪያ አዋጁን አዋጅ ቁጥር 206/1973 አንዲተካው ተደርጓል።

ሌላው መሠረታዊ የሆነ የፍትሕ አስተዳደር ለውጥ የሠራተኛው መደብ የበላይነትን ለማረጋገጥ ከሚችልበት መሣሪያ አንዱ የሆነው የሥራ ክርክር ከሚቱ በአዋጅ ቁጥር 64/68 አማካይነት መቋቋሙ ነው። የሥራ ክርክር ከሚቱ የወረዳ ፍጡት ሥልጣን የተሰጠው መሆኑ ሠራተኛው በዳኝነትና በአስተዳደር ተገባር በቀጥታ አንዳባተፍ በር የተከፈተ፣ የሰላ ሊሰት አስተዳደርን ለማሰፋት መሠረት የጣሰ አቢይ አዋጅ ነው።*

* በብዙ ሰላሊት አገሮች ፒፕልስ አሴሰርስ፣ በሸል ክርትስ፣ ከምረድስ ክርትስ በሚልና በተመሳሳይ መጠሪያ የሚታወቁ ሠራተኛው ሕዝብ በፍርድ አስተዳደር ውስጥ የሚሳተፍባቸው በፊ መድረኮች ናቸው።

የሠራተኛው መደብ የበሰይነቱን የሚያረጋግጥበት ሌላ ታላቅ መድረክ በአዋጁ ቁጥር 213/74 አጣጣይነት የሠርቶ አደሩ ቁጥጥር ከሚቲዎች / በተለያዩ ሰባሊዎች አገሮች ፒፕልስ ኮንትሮል ተብሎ ይጠራል / በየደረጃው አንዲቋቋመ መድረጉ ነው። ሠራተኛው መደብ የሀገሩ ባለቤት አንደመሆኑ የዚህ የሕዝባዊ ቁጥጥር መቋቋም ሀገሩን የሚጠብቅ በት፣ የሚያሳድግበት፣ ምርታማነትን ከፍ የሚያደርግበት፣ ከታች አሰክላይ በሕገ መንግሥትና በሕገ ተጠያቂነትን ያረጋገጠ መሠረታዊ ለውጥ ነው። ለሠራተኛው ምዝበራንና ብኩንነት የሚያጠፋበትና ከአስተዳደሩ ጋር በመመካከርና ሥርዓት በመቀየሩ ለሠርቶ አደሩ ሕዝብ ትምህርት በመስጠት በአስተዳደሩ ሥራ ሰፊ ልምድ የሚቀሰምበት መድረክ ነው። ከዚህም በላይ የተፈጸመ የምዝበራን የብኩንነት ጉዳዮችን በሚያጣራበት ጊዜ መሠረታዊ የሆኑ አስተሳሰቦችን የሚመርጥ ትጤት ነው።

አውነተኛ የፍትሕ አስተዳደር የኅብረተሰቡና የየአንዳንዱ ገለበጥ ጥቅም የሚጠብቅበትን ሁኔታ ማመቻቸት ይኖርበታል። የፍትሕ አስተዳደር የኅብረተሰቡን ጥቅሞች አንደሚጠብቅ ሁሉ የኅብረተሰቡ አባል የሆነውን የየአንዳንዱንም ገለበጥ መብቶችና የማይኖወጡ ጥቅሞችን አንዲያስከብር ይጠበቃል። ይህንኑ ኃላፊነት ለመወጣት ፍጡራት ሕጉን በመተርጎም ብቻ ሳይወሰን መንግሥት የሚያወጣቸውን ሕጎች ከሕገ መንግሥቱ ጋር አለመዳረራቸው ወይም የሕጎች ሕጋዊነት የመመርመር ሥልጣን አንዲኖረው ያሰረዳል።

1. የፍርድ ቤቶች ዋና ተግባሮች ምንድን ናቸው? የአፈጻጸሙ አካላት ስህተት?
2. የፍርድ ቤቶች አወቃቀር በኃላፊነታቸውና በተግባራቸው ላይ ያለውን ውጤት በአጭር ገለጽ፤
3. በቅድመ አጠዋትና በደገረ አጠዋት የፍርድ ቤቶች አወቃቀር ያለውን ልዩነትና ውጤት በመዘርዘር አስረዳ፤
4. የፍርድ ቤቶች ነፃነት ከሰባሊነት ሕጋዊነት መጠናከር ጋር ያለውን ገንኙነት አስረዳ፤
5. የፍርድ ቤቶች ተግባሮች በሕ.ዲ.ፊ.ኢ. ምን መሆን ይኖርባቸዋል?

നീ. ബി. എ. എ. ഭക്തി പാത്രം .

Proudly
brought
to you
by

www.binyamhk.wordpress
.com

